

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Dvě Unie, dva pohledy

Přinášíme poslední ze série tří článků na téma euroústavy autora Tomáše Haase, žijícího od roku 1969 střídavě v USA a Kanadě, absolventa University of Toronto v oborech politické vědy a historie. Autor v současné době pracuje jako nezávislý konzultant. Věříme, že „pohled od jinud“ bude pro naše čtenáře zajímavým přínosem k diskusi o tomto tématu.

Nejprve trochu historie. Měl bych možná napsat trochu prehistorie, týká se velmoci, která spolu s Evropou tvoří jednu ze světových civilizací, má společné historické a kulturní kořeny, je jejím největším spojencem i rivalem, je s ní spojená jako dva póly magnetu. Přirozeně je to USA, a ta prehistorie je tu proto, že to co chci napsat se týká krátkého období, které jakoby ze začátku historie Spojených států zmizelo. Každý středoškolák ví, že Spojené státy získaly nezávislost v roce 1776, vítězstvím americké revoluce proti anglické koloniální vládě. Ví i to, že prvním prezidentem USA se stal velitel revoluční armády George Washington. Ví i to, že USA se pyšní ústavou, která je již přes dvě stě let stará, a ačkoliv k ní bylo přidáno mnoho dodatků, její původní text se nikdy nemusel měnit a dodnes je pokládána za vzor moderní demokratické ústavy. Co ten středoškolák asi neví je, že s tím prvním prezidentem je to trochu sporné, a že ta ústava byla přijata až dvanáct let po revoluci, v roce 1788, a platí od roku 1789, kdy byl rovněž George Washington zvolen prezidentem. Pravděpodobně neví, že ústava Spojených států není jejich první ústavou, neví, že Spojené státy v době jejich vzniku nebyly federálním státem, jako dnes, ale byly volnou konfederací, a ještě více pravděpodobně neví, že před Washingtonem bylo celkem osm osob, jejichž oficiální titul zněl "President of the United States in Congress Assembled". Prvním z nich byl John Hanson, zvolený kongresem v roce 1781, kdy byla též přijata první ústava USA, "Articles of Confederation". Konfederace jako ústavní forma nového státu se neosvědčila, přestože v její době bylo dosaženo konečného vojenského vítězství nad britskou koloniální armádou, a přestože dokázala provést nově vzniklé Spojené státy proměnou z chaotického revolučního a postrevolučního období, a položila základy dodnes trvajících orgánů a institucí. Neuspěla hlavně proto, že její ústavní orgány a instituce neměly přímou vazbu k jejich občanům. Artikly Konfederace definovaly USA jako svazek suverénních států, kongres se skládal z delegátů členských států, centrální vláda neměla ústavní autoritu vybírat vlastní daně, a byla odkázána na příspěvky členských států, které většinou zůstávaly daleko za jejími potřebami (a například Georgia po celou dobu konfederace nepřispěla ani dolarem). Vláda Spojených států neměla dost finančních prostředků k placení zahraničních závazků, a ani k výplatě platů a penzí vlastních vojáků a veteránů revoluční války, což vedlo roku 1783 až k rebelií v revoluční armádě, která byla utlumena jen díky osobní odvaze a rozhodnému jednání Johna Hansona (zbytek kongresu se před rebelujícími vojáky rozutekl) a popularitě a autoritě George Washingtona. Americkou revolucí vznikl americký politický národ, problémem bylo, že tato skutečnost nenalezla vyjádření v ústavní formě konfederace, přímá účast občanů v demokratickém procesu v prvních letech nezávislosti končila na úrovni jejich vlastního státu, a Spojené státy byly pro členské státy jen prostředkem pro společnou obranu a zahraniční politiku. I v té ale převládaly v mnoha důležitých věcech lokální zájmy, pět jižních států například zablokovalo diplomatické urovnání se Španělskem v otázkách přístupu a volné navigace na Mississippi, a amerických osad v tehdy Španělskem kontrolovaném jihu západě. Členské státy konfederace se někdy ani neobtěžovaly vyslat své delegáty do kongresu, a svolané zasedání nemělo dostatečné quorum k usnesení. Neúnosnost a nebezpečí tohoto stavu vedly k obavám o životaschopnost USA, a k novým úvahám o jejich ústavní formě. Vznikla spontánní veřejná diskuse o potřebě a formě nového, efektivního a demokratického ústavního systému, v jejím průběhu vzniklo a získalo prominenci Federalistické hnutí. Nakonec tyto diskuse kulminovaly svoláním Konventu, který se sešel ve Filadelfii 25. května 1787, a který skončil

17. září téhož roku vítězstvím Federalistů a přijetím ústavy, již se USA řídí podnes. Byl to historický zlom takové hloubky, že i pro většinu občanů USA jejich obecně vnímané dějiny mají, po vyhlášení nezávislosti v roce 1776, "černou díru" dvanácti let, prvním presidentem USA je pro ně George Washington, jméno Johna Hansona je pro ně neznámým pojmem, a dějiny USA před přijetím nové ústavy a Washingtonovým zvolením se dnes zdají být prehistorií. Dal by se, pro svůj význam, nazvat druhou americkou revolucí. (Je faktem, že "Articles of Confederation" výslovně neoddělovaly výkonnou a legislativní moc a vláda byla, podobně jako v britském systému, výkonným orgánem legislativy, s tím rozdílem, že předseda sněmovny byl zároveň předsedou vlády i presidentem, zastupoval USA navenek, a podepisoval jejich jménem mezinárodní smlouvy pod tím krásným titulem "President of the United States in Congress Assembled". Samostatná a ústavou definovaná funkce presidenta vznikla až s novou ústavou a důsledným oddělením legislativního, soudního a výkonného pilíře ústavní a státní moci. Argumentem pro Washingtonovo prvenství je to, že byl prvním presidentem zvoleným do nově vzniklé samostatné ústavní funkce) Na první pohled by se mohlo zdát, že tato historická exkurze do amerických dějin s otázkou návrhu Ústavy pro Evropu nesouvisí. Opravdu, popisované problémy americké konfederace byly opačné povahy, než ty, které vedly ke svolání evropského Konventu, problémem konfederace byl nedostatek autority k tomu, aby vláda mohla efektivně vládnout, u Evropské unie je tomu naopak, problémem Evropské unie je to, že její výkonný orgán, Komise, má autority až příliš. Společným problémem obou seskupení je to, že autorita není vyváжена demokracií v jejím rozhodování, problémem Evropské unie je to, že stejně jako v původní americké konfederaci nemají její občané přímý vliv na její rozhodování, i zde končí jejich přímá účast na úrovni jejich států, a jejich národních parlamentů. Evropský parlament je v Evropském rozhodovacím a legislativním procesu nejslabším a pasivním článkem, nemá žádné skutečné pravomoci, je pouze orgánem pro schvalování legislativních návrhů Komise, a ani nový návrh ústavy mu nedává žádnou zákonodárnou iniciativu. Toto není jen mé tvrzení, demokratický deficit Evropské unie je obecně uznávaným a diskutovaným problémem, a byl jedním z hlavních důvodů svolání Konventu, a jeho řešení bylo jedním z hlavních bodů jeho zadání. USA mohly svůj problém řešit proto, že existoval americký politický národ, že existovala vůle k reformě, a že nová státní forma mohla rozšířit podíl občanů na rozhodování Unie, mohla jim ve skutečnosti dát rozhodující vliv na rozhodování, umožnila jim se s jejich federálním státem ztotožnit. Evropská unie je ve zcela jiné situaci. Neexistuje evropský politický národ, neexistuje ani cesta jak jej uměle vytvořit. Přestože navržená Ústava pro Evropu zakládá jakýsi nadnárodní stát, nedává, a ani vlastně nemůže, dát jeho občanům rozhodující politickou moc. "Vytvořili jsme Itálii, nyní musíme vytvořit Italy", napsal Massimo d'Azeglio, jeden z vůdců italského "Risorgimento", hnutí, jež vedlo k unifikaci Itálie v minulém století, a něco podobného se zdá být i touhou proponentů urychlené evropské politické integrace. Jenže to, co bylo možné v Itálii, kde politický národ vznikl sjednocením existujícího přirozeného, byť politicky rozděleného národa, spojeného společnou historií, kulturou a jazykem, není možno nahradit direktivou z Bruselu. Společný Evropský stát nemůže vzniknout, pokud nebude existovat to, co by bylo ekvivalentem politického národa Američanů na konci osmnáctého století, nebo přirozeného a kulturního národa Italů ve století devatenáctém. Sjednocení musí vyplynout ze zdola, z vůle občanů, kteří se s evropským politickým národem a jeho politickou a ústavní formou mohou identifikovat stejně nebo více, než se svým vlastním národním státem. Není to vyloučeno, ale předpokládá to dlouhý a přirozený vývoj, a pokusy o jeho umělé direktivní zrychlení vedou ve skutečnosti k jeho zpomalení. Jeho hlavním předpokladem je důvěra občanů ve společné Evropské instituce, a často nesmyslné direktivy, korupce a nekontrolovaná moc evropské byrokracie nevedou k jejímu zvýšení, ale k postupné ztrátě i té důvěry, kterou si Unie u Evropských občanů získala před tím, než dovolila své byrokracii Evropskou unii ovládnout. Ani eroze důvěry evropských občanů v Evropskou unii a její instituce není mým "objevem". Je obecně vnímaným problémem, a byla jako taková i předmětem zadání Evropského Konventu v Laekenské deklaraci, stejně jako obava z nekontrolované moci Evropské komise s jejím byrokratickým aparátem, a její intervence ve věcech, které by měly být v pravomoci národních vlád a parlamentů. Spojené státy vyřešily svůj "problém identity" tím, že na svou Unii přenesly novou ústavou demokratický proces rozhodování, že se mohly

rekonstituovat jako silný federální demokratický stát. To v Evropské unii není, a ještě dlouho nebude možné. Narozdíl od toho Filadelfského zklamal Evropský Konvent, místo nutné reformy evropské byrokracie a demokratizace a kontroly jejího netransparentního rozhodování, místo vytyčení a nastoupení dlouhé a těžké cesty k evropskému ekonomickému a politickému sjednocení, se rozhodl posílit byrokracii, a nahradit postupnou a přirozenou integraci "revolučním" skokem, a vůli evropského občana vůli evropského byrokrata. Myšlenka evropské politické integrace tím nepomohl, naopak jí dlouhodobě, a obávám se že trvale, poškodil. Tak jako se ukázala chybnou první forma Ústavy pro USA, je chybnou i první forma Ústavy pro Evropu. Jen s tím rozdílem, že tam kde v Americe s tím jak rostl problém, rostla i vůle jej řešit, v Evropské unii se problém řeší jeho zakonzervováním do ústavy. Tam, kde v USA řešení začalo širokou veřejnou diskusí, která vyústila ve svolání Konventu, Evropa začala svoláním Konventu a návrh Konventu se okamžitě stal předmětem jednání vlád, bez jakékoliv předchozí veřejné diskuse. Evropský občan opět zůstal mimo rozhodovací proces, který není ani konsultován. Problém jeho identifikace s Evropskou unií narostl do takových rozměrů, že už nemohl být ignorován, ale ani teď mu není dovoleno být částí jeho řešení. Vzhledem k tomu, že návrh euroústavy postrádá nástroje efektivní kontroly byrokracie, povede k jejímu dalšímu rozbuzení, dalším a větším intervencím do suverenity demokratických evropských států a institucí, povede k dalšímu oslabení kontroly nad byrokracií a větší korupci, a vzhledem k tomu, že to vše se i nadále bude odehrávat v režii téže Komise, která je sama největším problémem, bez přímého vlivu evropského občana a jeho volených zástupců, a často proti jeho vůli, bude jeho identifikace s Evropskou unií i nadále slábnout, a Evropský politický národ nikdy nevznikne. Pokud dojde ke "druhé evropské revoluci", nebude znamenat konečnou politickou formu jednotné Evropy, ale může znamenat rozpad toho, co již nebude možné reformovat. Nebude to revoluce pro sjednocenou Evropu, bude to rebelie proti její byrokracii. Tam kde chybí "Demos", nepomůže Komise. Tomáš Haas thaas@rogers.com

© EPRAVO.CZ - Sbírnka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Postavení finančního arbitra v kontextu nařízení Brusel I bis - Funkční pojetí „soudu“, osvědčení podle čl. 53 a možnost výkonu nálezu v jiných členských státech EU](#)
- [ESG Simple jako praktická opora pro ESG reporting malých a středních podniků](#)
- [Novinky z české a evropské regulace finančních institucí za měsíc duben 2026](#)
- [Dvě kiwi denně: EU schválila první zdravotní tvrzení pro čerstvé ovoce](#)
- [Digital Omnibus: Revoluce v datech, nebo jen nová zátěž pro podnikatele?](#)
- [Nová pravidla pro ground handling v EU a jejich dopady na letecký sektor](#)
- [Novinky z české a evropské regulace finančních institucí za měsíc březen 2026](#)
- [Novelizace nařízení EU o odlesňování \(EUDR\)](#)
- [Zneužití práva na přístup podle GDPR](#)
- [Doručování soudních písemností ze zahraničí do ČR](#)
- [Novinky z české a evropské regulace finančních institucí za měsíc únor 2026](#)